

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มอุบัติขึ้นในโลก เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งที่จะเอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้รับปัจจัย 4 ในอดีตนั้นธรรมชาติได้สร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่สุดไว้ให้มนุษย์แล้ว การจัดการกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์จึงไม่กระทบกระเทือนต่อสมดุลธรรมชาติเท่าไรนัก แต่ภายหลังจากที่ประชากรโลกได้เพิ่มมากขึ้นพร้อมกับนำเอาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองมากที่สุด โดยขาดความระมัดระวังและขาดความรับผิดชอบ ทำให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติทั้งหลายเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดจนเกิดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อย่างมากมาย สภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาดินซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่สำคัญดังที่ สมนึก อ่องเอิบ (2519 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า "...ดินมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และพลังอำนาจทางการเมือง..." แต่ปัจจุบันได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับที่ดินหลายประการจนทำให้ดินไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกและสูญเสียสมรรถนะในการผลิต จาก รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พ.ศ. 2526-2527 ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2528 : 16) พบว่า พื้นที่ที่เกิดจากการสูญเสียหน้าดินในระดับปานกลางถึงรุนแรงมากทั้งประเทศมีถึง 107.69 ล้านไร่หรือร้อยละ 33.35 ของพื้นที่ทั่วประเทศซึ่งเกษม จันทรแก้ว (2525 : 228) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ดินเสียไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกสรุปได้ว่า เนื่องมาจากการเกษตรที่ไม่ถูกต้อง ใช้ที่ดินโดยไม่รักษา ใช้น้ำเคมีและวัตถุพิษโดยไม่ถูกวิธี การตัดไม้ทำลายป่า การขุดหน้าดินไปใช้ในการก่อสร้าง การขุดหาสินแร่ ซึ่งการกระทำเหล่านี้ยังผลให้เกิดความเสียหายต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกิดการพังทลายและสูญเสียหน้าดินได้

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อีกอย่างก็คือ น้ำ ประโยชน์ของน้ำนั้นมีมากทั้งในการอุปโภคและบริโภค การอุตสาหกรรม การผลิตพลังงาน ไฟฟ้า การเกษตรกรรมและเป็นเส้นทางคมนาคม ปัญหาหน้าที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบกระเทือน

ต่อสวัสดิภาพของมนุษย์มากขึ้น สรุปได้ 2 ประการ (สมนึก อ่องเอิบ 2519 : 63) ดังนี้คือ ปัญหาในด้านปริมาณ ประกอบด้วย การขาดแคลนน้ำจืดกับความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นเพราะมีปริมาณน้ำมากเกินไป ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วม อีกประการคือ ปัญหาในด้านคุณภาพของน้ำที่เหมาะสมต่อการใช้สอยในกิจการต่าง ๆ และการบริโภค ปัญหาทั้งสองนี้สอดคล้องกับ รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พ.ศ. 2526-2527 (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2528 : 19-21) ซึ่งสรุปได้ว่า ในช่วงครึ่งปีแรกของ พ.ศ. 2526 นี้ ประเทศไทยมีฝนตกเฉลี่ยทั้งประเทศ 195 มิลลิเมตร น้อยกว่าน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงครึ่งปีแรกของ พ.ศ. 2525 ซึ่งมีฝนตกถึง 322 มิลลิเมตร และพบว่าปริมาณฝนตกนี้จะลดน้อยลงมาก โดยเฉพาะระหว่างเดือนมีนาคมถึงเมษายนซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์แล้งจัด ผลจากสภาวะความแห้งแล้งนี้สร้างความเสียหายอย่างมาก บางแห่งในภาคตะวันออกเฉียงถึงกับขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ส่วนทางด้านเกษตรกรรมนั้นพื้นที่นอกเขตชลประทานที่ต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ก็เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำโดยทั่วไป และรายงานเกี่ยวกับคุณภาพน้ำก็เช่นเดียวกัน พบว่าในปี พ.ศ. 2527 คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำมีแนวโน้มลดต่ำลงกว่าใน พ.ศ. 2526 มาก

ส่วนปัญหาที่เกิดกับอากาศนั้นจะอยู่ในรูปของมลพิษอากาศ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2525 : 34) ได้กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาไว้ สรุปได้ว่า มลพิษของอากาศนั้นส่วนใหญ่จะเกิดจากการคมนาคมขนส่งที่ใช้ยานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ และโรงงานอุตสาหกรรมจะปล่อยก๊าซพิษประเภทต่าง ๆ ออกมา เกิดจากแหล่งที่เป็นขบวนการผลิตที่ทำให้เกิดฝุ่น เช่น โรงโม่หิน การระเบิดหินซึ่งทำให้เกิดเศษผงละอองในบรรยากาศ นอกจากนี้จะเกิดจากกิจกรรมด้านการเกษตร การเผาขยะ การกองขยะมูลฝอยตั้งทิ้งไว้ ซึ่งผลจากการกระทำเหล่านี้ทำให้อากาศไม่เหมาะต่อการหายใจของสิ่งมีชีวิต นอกจากนี้แร่ธาตุก็เป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ธรรมชาติให้มาอย่างจำกัด เราสามารถขุดและนำมาใช้ได้เพียงครั้งเดียว และขุดมาได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ปัญหาเกี่ยวกับแร่ธาตุนี้ จรูญ สุภาพและคณะ (2522 : 72) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันแร่ธาตุมีน้อยลงและมีการใช้อย่างสิ้นเปลืองไม่ประหยัดทำให้แร่ธาตุบางอย่างขาดแคลน นอกจากนั้น เกษม จันทรแก้ว (2525 : 232) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า การทำเหมืองแร่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์อย่างมาก เนื่องมาจากการทำเหมืองอย่างไม่ถูกหลักวิชาการ ขาดข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจแหล่งแร่อย่างละเอียด และขาดการนำเอาหลักการ

บริหารและเทคโนโลยีมาใช้ จึงทำให้เกิดผลดังที่สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2526 : 33) ได้สรุปไว้ว่า ทำให้เกิดการพังทลายของดิน น้ำเสียจากการทำเหมืองแร่ ก่อความเสียหายแก่การเกษตรและชุมชนใกล้เคียง กากตะกอนทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน ตลอดจนทำลายทรัพยากรทางทะเล และอาจเกิดภาวะมลพิษ เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย เสียงรบกวน หรือฝุ่นละอองจากการทำเหมืองและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน ซึ่งภาวะการณ์เช่นนี้การแก้ไขโดยการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละจุดนั้น ย่อมไม่เป็นที่ถูกต้อง เพราะในไม่ช้าปัญหาเหล่านี้ก็ย่อมจะเกิดขึ้นอีก สิ่งที่เราควรทำก็คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเหล่านี้ไว้ ดังที่ เรย์มอนด์ เอฟ ดัสมานน์ (Raymond F. Dasmann 1968 : 6) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล เพื่อที่จะอำนวยให้มีคุณภาพสูงสุดตลอดไปสำหรับการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์

เนื่องจากมนุษย์เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมดังที่ เกษม สนิทวงศ์ (2522 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า "...การกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ไม่มากก็น้อย ทั้งโดยตรงหรือทางอ้อม..." ดังนั้นผู้ที่ควรมีหน้าที่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็คือมนุษย์ และแนวทางที่จะเป็นไปได้ก็โดยการปลูกฝังเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ แต่ในการที่จะปลูกฝังให้เกิดเจตคติได้นั้นจะต้องให้การศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2523 : 148) ได้กล่าวไว้ว่า "...ผลของการศึกษาและการให้ความรู้ความเข้าใจนั้นสามารถปรับและปรุงแต่งเจตคติ พฤติกรรม ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมและก่อให้เกิดความสำนึกแห่งความรับผิดชอบทางด้านสิ่งแวดล้อมได้..." ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ มาร์วิน อี ชอร์ และ แจ็ค เอ็ม ไรท์ (Marwin E. Shaw and Jack M. Wright 1967 : 6) ได้กล่าวว่า "...เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าที่จะมีมาแต่กำเนิด..." อีกทั้ง ประภาเทพ สุวรรณ (2520 : 3) ก็ได้กล่าวว่า "เจตคติ เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก" ดังนั้นหากได้มีการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ก็สามารถที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเนื่องจากมโนคติก็เป็น

สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่นกันดังที่ คณะอนุกรรมการพัฒนาการสอนและผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอน
วิทยาศาสตร์ของทบวงมหาวิทยาลัย (2525 : 28) ได้กล่าวไว้ว่า

มโนคติเป็นความคิดความเข้าใจที่สรุปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง
อันอาจจะเกิดจากการสังเกตหรือการได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นหลาย ๆ
แบบ แล้วใช้คุณลักษณะของสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นนำมาประมวลเข้าด้วยกัน ให้เป็นข้อสรุป
หรือคำจำกัดความของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่บุคคลจะเกิดมโนคติได้ บุคคลนั้นจะต้องมี
ประสบการณ์ในการเรียนรู้ข้อเท็จจริง การสรุปรวม (Generalization) หรือหลักการ
เกี่ยวกับเรื่องนั้นมาก่อน

นอกจากนี้ สุจินต์ วิชาวธีรานนท์ (2523 : 97) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า "...หากได้เรียนรู้สิ่ง
ที่เป็นแกนของความรู้หรือมโนคติแล้ว ก็จะสามารถนำไปใช้ในการแสวงหาความรู้ หรือ เป็น
พื้นฐานในการทำความเข้าใจและการคิด ตลอดจนประเมินประสบการณ์ที่จะได้รับในอนาคตได้..."

นั่นคือ การที่บุคคลจะตัดสินใจที่จะปฏิบัติอย่างไรต่อสิ่งแวดล้อมตามเจตคติที่มีต่อการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องมีมโนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อีกทั้ง
การเกิดมโนคติเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความรู้
ความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นตัวแปรทั้งสองนี้จึงน่าที่จะมีความสัมพันธ์กัน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 นั้นได้ผ่านการเรียนรู้และได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
มาแล้ว จากทั้งในระดับประถมศึกษา และในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. ประกอบกับแต่ละจังหวัด
ในเขตการศึกษา 12 นั้น ต่างก็ประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ทั้งที่เป็นปัญหาการใช้ทรัพยากร
ผิด ๆ และปัญหาเกี่ยวกับมลพิษซึ่งปัญหาเหล่านี้นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจนประชาชนได้รับความ
เดือดร้อนจากปัญหาดังกล่าว ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างมโนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ กับเจตคติต่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 12

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 เขตการศึกษา 12

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนคติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ กับ เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 12

สมมติฐานของการวิจัย

แซนดรา เค เบิร์ช และคาร์ล อี ชวาบ (Sandra K. Birch and Karl E. Schwaab 1983 : 26-31) ได้ศึกษาถึงผลของการสอนเรื่องการอนุรักษ์น้ำกับเด็กนักเรียนระดับ 7 จำนวน 4 กลุ่มด้วยกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองสอนหน่วยการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์น้ำให้ 2 กลุ่ม อีก 2 กลุ่มไม่สอนหน่วยการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์น้ำให้ หลังจากการทดลองสอนเสร็จแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความรู้และมโนคติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ และแบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์น้ำพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและเจตคติต่อการอนุรักษ์น้ำของนักเรียนในกลุ่มที่สอนเรื่องการอนุรักษ์น้ำให้ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.0001

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า

มโนคติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 12 มีความสัมพันธ์กันในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12
2. ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะมโนคติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทางกายภาพ คือ ดิน น้ำ อากาศ และแร่ธาตุ เท่านั้น

ข้อคถองเบื่องต้น

1. ตัวอย่างประชากรตอบแบบวัดมโนมติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อย่างเต็มความสามารถ และตอบแบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ตรงตามความรู้สึกที่เป็นจริง

2. การเก็บข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกันไม่ทำให้มีผลต่อการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

มโนมติ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจที่สรุปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเกิดจากการสังเกตหรือการได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น หรือเรื่องนั้น หลาย ๆ แบบ แล้วใช้คุณลักษณะของสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นนำมาประมวลเข้าด้วยกัน ให้เป็นข้อสรุปหรือคำจำกัดความของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

เจตคติ หมายถึง ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอาจเป็นการเข้าหาหรือหนี หรือต่อต้านบุคคล สถานะการณืบางอย่างหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น รักเกลียดกลัว ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทางกายภาพ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทางชีวภาพ ได้แก่ สัตว์ป่า ป่าไม้ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา สำหรับการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดและมีเหตุผล เพื่อที่จะให้สิ่งแวดล้อมนั้นมีคุณภาพที่ดีตลอดไปสำหรับการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ซึ่งรวมไปถึงการทำทางกำจัดและป้องกันมลพิษของสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม

เขตการศึกษา 12 หมายถึง จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี
ตราด นครนายก ปราจีนบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหลักสูตร กระบวนการ เรียนการสอนและเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในอันที่จะเน้นการปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้อง และพัฒนา เจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียน เกิดมโนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเกิด เจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน เขตนั้น ๆ ได้เร่งสนับสนุนให้มีการรณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในด้านการปฏิบัติ เพื่อสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้น
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย